

**GROZĪJUMI CIVILLIKUMĀ –
NOKAVĒJUMA IESTĀŠANĀS UN LIKUMISKIE PROCENTI**

**GUNTARS ZĪLE, zvērinātu advokātu biroja „Lejiņš, Torgāns & Partneri”
zvērināts advokāts.**

Laikam jau katram Latvijas komersantam (šajā rakstā termins "komersants" lietots plašākā nozīmē, apzīmējot gan komersantus, gan citus saimnieciskās darbības veicējus) agri vai vēlu nākas nokļūt situācijā, kad darījuma partneris kavē maksājuma termiņu. Šādi kavējumi, jo īpaši, ja tie ir ilgstoši un par būtiskām summām, var apdraudēt paša kreditora maksātspēju un nodarīt gan lielus mantiskos zaudējumus, gan arī vēl lielāku kaitējumu reputācijai, jo pašam kreditoram savu saistību kārtīšanai ir jāveic maksājumi klientiem un piegādātājiem, kurus pilnībā vai daļēji paredzēts segt ar ienākošajiem maksājumiem. Ir labi, ja komersants ir parūpējies, lai darījums būtu pienācīgi dokumentēts ar attiecīgu līgumu, un līguma noteikumi ir pietiekami detalizēti un skaidri attiecībā uz maksājumiem, maksājumu veikšanas termiņiem un iespējamajām sekām, ja maksājums tiek kavēts. Ja kādu iemeslu dēļ tas tomēr nav darīts, atliek vien pajauties uz likumu. Latvijas gadījumā šis likums parasti ir Civillikums, kura noteikumi diemžēl ne vienmēr atzīstami par piemērotiem mūsdienu komercdarbības apstākļos.

2006. gada 1. martā ir stājušies spēkā jaunākie grozījumi Civillikumā (2006. gada 26. janvāra likums "Grozījumi Civillikumā", publicēts *Latvijas Vēstnesī* 9.02.2006., Nr. 24). Šie grozījumi ievieš arī būtiskas izmaiņas komerciālo darījumu likumiskajā regulējumā attiecībā uz maksājumu kavējumiem (kavējuma iestāšanās – Civillikuma 1652. pants) un kavējuma sekām (likumiskie procenti par nokavējumu – Civillikuma 1765. pants). Grozījumi ir tapuši ar mērķi uzlabot kreditora stāvokli komercdarījumos. Ievērojot iepriekš minēto, ar šīm izmaiņām ir vērts iepazīties visiem Latvijas komersantiem, slēdzot līgumus par preču piegādi, pirkumu vai pakalpojumu sniegšanu saistībā ar savu komercdarbību vai citu saimniecisko darbību.

Direktīva par maksājumu kavējumu novēršanu komercdarījumos

Minētie grozījumi Civillikumā ir veikti, izpildot Eiropas Parlamenta un Padomes 2000. gada 29. jūnija direktīvas 2000/35/EK par maksājumu kavējumu novēršanu

komercdarījumos (*Directive 2000/35/EC of the European Parliament and of the Council of 29 June 2000 on combating late payment in commercial transactions (official Journal L200, 08/08/2000 P. 0035-0038)*) prasības. Direktīva vecākajās ES valstīs stājās spēkā jau 2002. gada 7. augustā. Tā piemērojama visiem atlīdzības maksājumiem komercdarījumos. Jēdziens "komercdarījumi" direktīvā attiecas uz darījumiem starp komersantiem (plašākā nozīmē, nekā šis termins lietots Komerclikumā, t.i., aptverot ne vien komersantus, bet arī citus saimnieciskās darbības veicējus), kā arī darījumiem starp komersantu un iestādi, kuru rezultātā notiek preču piegāde vai pakalpojumu sniegšana par atlīdzību. Civillikumā netiek lietots komercdarījumu jēdziens un netiek konkretizēti tiesību subjekti, kas slēdz šādus darījumus. Tā vietā tiek sniegts līgumsaistību veidu uzskatījums – līgumi par preces piegādi, pirkumu vai pakalpojuma sniegšanu.

Direktīvas mērķis ir harmonizēt dalībvalstu tiesisko regulējumu attiecībā uz parādnieka pieļautu nokavējumu komercdarījumos, un tā tika pieņemta galvenokārt nolūkā **aizsargāt mazo un vidējo uzņēmumu intereses**. Tika konstatēts, ka daudzās dalībvalstīs ir izveidojusies paradoksāla situācija, jo uzņēmumam ir izdevīgi kavēt maksājumus (piemēram, par izejvielu piegādēm savas ražošanas vajadzībām, par apakšuzņēmēju pakalpojumiem u.tml.), tādējādi bez pūlēm iegūstot "vislētāko kredītu" paša komercdarbības vajadzībām. Iespējamās negatīvās sekas (piemēram, likumiskie nokavējuma procenti) bieži vien bija daudz zemāki nekā kredīta izmaksas, nokavējuma konstatēšana un pierādīšana - juridiski pārāk sarežģīta, piedziņas process - pārāk ilgs utt. Ilgstoša maksājumu kavēšana komercdarījumos tika minēta arī kā viens no biežākajiem maksātnespējas un bankrotu cēloņiem. Direktīvas noteikumi tika veidoti ar mērķi iespējami apgrūtināt dzīvi parādniekiem un padarīt maksājumu nesavlaicīgu veikšanu ekonomiski neizdevīgu.

Lai izpildītu direktīvas prasības, atsevišķas dalībvalstis (piemēram, Lietuva, Beļģija, Luksemburga) ir izdevušas atsevišķus likumus. Latvija, līdzīgi kā vairākums citu dalībvalstu, direktīvas prasības ievieš, izdarot grozījumus esošajos likumos. Grozījumi Civillikuma 1652. un 1765. pantā ir veikti nolūkā ieviest direktīvas divas būtiskas prasības – nokavējuma iestāšanās komercdarījumos un paaugstināts nokavējuma likumisko procentu apmērs.

Turpmāk - īsumā par grozījumu būtību un sekām.

Nokavējuma iestāšanās

Ar jauniem noteikumiem ir papildināts Civillikuma 1652. pants, kas nosaka, kādos gadījumos parādnieka nokavējums ar visām tā sekām iestājas pats no sevis (t.i., kad ir uzskatāms, ka parādnieks ir nokavējis).

Saskaņā ar līdzšinējo regulējumu varēja uzskatīt, ka nokavējums iestāties, kad:

- 1) parādnieks dabūjis lietas valdījumu noziedzīgā vai vispār prettiesīgā kārtā; vai
- 2) izpildīšanai noliktā laikā nav iespējams parādnieku sastapt un parādnieka prombūtnes attaisnošanai nav svarīgu iemeslu;
- 3) parādnieks palaidis garām termiņu, kas nolikts izpildīšanai vai nu ar likumu, vai ar līgumu, vai arī pēc paražas.

Komerccdarījumos dalībnieki parasti ir pietiekami rūpīgi (tālredzīgi) attiecībā uz līguma noteikumu saturu, un tāpēc, ja nokavējums iestāsies, tad tas parasti būs līgumā noteikta termiņa nokavējums. Sarežģītāk ir tad, ja līgums nenosaka maksājuma termiņu un maksājuma termiņš nav noteikts arī likumā. Latvijā atsaukšanās uz paražām nav guvusi tik plašu pielietojumu kā dažās ārvalstīs, tāpēc iespēja atsaukties uz termiņu, kas nolikts ar paražu, vairākumā gadījumu ir vairāk teorētiska nekā praktiska.

Kā zināms, gadījumos, kad termiņš nav noteikts, saistība būs uzskatāma par beztermiņa saistību, kuras izpildes priekšnosacījums ir kreditora atgādinājums (pieprasījums veikt samaksu), un šāda saistība parādniekam ir jāizpilda "katrā piemērotā laikā" (Civillikuma 1653.-1655. pants, 1629., 1630. pants), t.i., "saprātīgā" laikā. Attiecīgi izpildes termiņa noteikšana, kā arī iespējamā nokavējuma konstatēšana strīda gadījumā var kļūt visai sarežģīta, un laikposms līdz maksājuma saņemšanai - ilgāks, nekā kreditors vēlētos vai dažkārt pat varētu atļauties. Protams, labākais risinājums, kā izvairīties no šāda veida problēmām, ir rūpīgi sagatavot līgumus, ietverot tajos visus nepieciešamos noteikumus attiecībā uz samaksu un tās termiņiem.

Ar papildinājumiem Civillikuma 1652. pantā likumdevējs mēģina atvieglot kreditora stāvokli, ja tomēr ir gadījies noslēgt darījumu, nenosakot samaksas termiņu. 1652. panta jaunizveidotā 2. daļa nosaka: ja līgumā par preces piegādi, pirkumu vai pakalpojuma sniegšanu nav nolīgts atlīdzības samaksas termiņš, parādnieka nokavējums ar visām tā sekām iestājas pats no sevis, ja parādnieks nav izdarījis samaksu **30 dienu** laikā pēc:

- 1) rēķina (vai cita līdzvērtīga maksājuma pieprasījuma) saņemšanas dienas;

- 2) preces vai pakalpojuma saņemšanas dienas, ja rēķina saņemšanas laiks nav droši zināms vai ja parādnieks ir saņēmis rēķinu agrāk nekā precī vai pakalpojumu;
- 3) dienas, kurā veikta ar likumu vai līgumu paredzēta pieņemšana vai pārbaude (apskate), lai noteiktu preces vai pakalpojuma atbilstību līguma noteikumiem, un parādnieks ir saņēmis rēķinu šajā dienā vai pirms tās.

Attiecīgi **komercdarījumos, kuros nav pielīgts citādi, parādniekam maksājuma nokavējums parasti iestāties ar 31. dienu pēc rēķina (vai cita līdzvērtīga maksājuma pieprasījuma) saņemšanas vai preces/pakalpojuma saņemšanas/ pieņemšanas (tikai tad, ja pieņemšana/pārbaude paredzēta likumā vai līgumā) atkarībā no tā, kurš no minētajiem apstākļiem iestājas pēdējais.** Ja nav skaidri zināms, kad parādnieks rēķinu ir saņēmis, 30 dienu termiņš samaksai skaitāms no dienas, kad parādnieks saņēmis precī vai pakalpojumu. Pēc šādi noteiktā 30 dienu termiņa notecējuma kreditors var aprēķināt un prasīt no parādnieka likumiskos nokavējuma procentus, nokavējuma līgumsodu (ja tāds pielīgts), zaudējumu (ja tādi radušies) atlīdzību utt.

Turklāt likums pieļauj iespēju, ka nokavējums var iestāties arī ātrāk, ja kreditors iesniedz parādniekam atgādinājumu (samaksas pieprasījumu) pirms minētā 30 dienu termiņa notecējuma saskaņā ar citām Civillikuma normām, kas attiecas uz termiņa noteikšanu un nokavējuma iestāšanos beztermiņa saistībās. Pagaidām, pirms nav izveidojusies jebkāda tiesu prakse, nav skaidrs, kā un vai šī likuma norma radīs praktisko pielietojumu.

Iepriekš minētais papildinājums Civillikuma 1652. pantā **neattiecas uz patērētāju līgumiem**, t.i., neattiecas uz parādnieku, kurš ir patērētājs (Civillikuma 1652. panta 3. daļa). Piemēram, ja tirgotājs pārdod precī patērētājam un nenorāda samaksas termiņu, tirgotājs nav tiesīgs atsaukties uz minēto likuma normu, norādot, ka pircējs ir nokavējis, ja nav veicis samaksu 30 dienu laikā pēc preces saņemšanas.

Likumiskie nokavējuma procenti

Civillikuma 1765. pants ir izteikts jaunā redakcijā, daļēji precizējot panta valodu un daļēji papildinot to ar jauniem noteikumiem, kas diferencē likumisko procentu apmēru atkarībā no procentu piemērošanas gadījuma, darījuma veida un pusēm.

Ar 2006. gada 1. martu_Civillikums nosaka šādu likumisko procentu apmēru:

- 1) likumisko procentu apmērs par tāda naudas parāda samaksas **nokavējumu**, kas kā atlīdzība nolīgta līgumā par preces piegādi, par pirkumu vai pakalpojuma sniegšanu (izņemot patērētāju līgumus), ir **septiņi procentpunkti virs procentu pamatlikmes** gadā;
- 2) likumisko procentu apmērs visos pārējos gadījumos ir **seši procenti** gadā.

Likums īpaši uzsver, ka **paaugstinātie procenti neattiecas uz patērētāju slēdzamiem līgumiem**. Attiecīgi, ja līgums ir par preces piegādi, par pirkumu vai pakalpojuma sniegšanu patērētājam, piemērojama līdzšinējā likumisko procentu likme, t.i., seši procenti gadā.

Jāatceras, ka pēc pēdējiem grozījumiem Patērētāju tiesību aizsardzības likumā (2005. gada 27. oktobra likums "Grozījumi Patērētāju tiesību aizsardzības likumā", publicēts LV 11.11.2005., Nr. 181; stājies spēkā 2005. gada 25. novembrī) par patērētāju ir uzskatāma **tikai fiziska persona**. Turklāt "patērētājs" ir individuāli vērtējams jēdziens, kas nosakāms katra atsevišķa līguma kontekstā. Fiziska persona ir uzskatāma par patērētāju tikai tad, ja tā slēdz konkrēto līgumu nolūkam, kas nav saistīts ar tās saimniecisko vai profesionālo darbību. Piemēram, persona, kas darbojas kā individuālais komersants, nebūs uzskatāma par patērētāju attiecībā uz līgumiem, kurus tā slēgs saistībā ar savu komercdarbību (iepirkot preces, saņemot pakalpojumus savas komercdarbības vajadzībām u.tml.).

Procentu papildlikme (7% gadā), kas pieskaitāma pamatlikmei, ir minimālā, kas var tikt noteikta saskaņā ar direktīvu. Likumisko nokavējuma procentu pamatlikme attiecībā uz komercdarījumiem ir piesaistīta Latvijas Bankas noteiktajai refinansēšanas likmei, kas kopš 2004. gada 12. novembra ir 4% gadā. Likums nosaka, ka pamatlikme mainās katru gadu 1. janvārī un 1. jūlijā par tik procentpunktiem, kādā apmērā kopš iepriekšējām procentu pamatlikmes izmaiņām ir palielinājusies vai samazinājusies jaunākā refinansēšanas likme, ko Latvijas Banka noteikusi pirms attiecīgā pusgada pirmā datuma. Pēc katra gada 1. janvāra un 1. jūlija Latvijas Bankai nekavējoties jāpublicē laikrakstā *Latvijas Vēstnesis* paziņojums par attiecīgajā (nākamajā) pusgadā spēkā esošo procentu pamatlikmi. Ar Eiropas vienotās valūtas ieviešanu Latvijā minētā tiesību norma būs jāmaina, nosakot, ka turpmāk piemēros Eiropas Centrālās Bankas noteikto pamatlikmi (refinansēšanas likmi).

Tādējādi attiecībā uz komercdarījumiem **kopš šā gada 1. marta piemērojamā likumisko nokavējuma procentu likme veido 11% gadā** (4% pamatlikme +

7% papildlikme). Ar 2006. gada 1. jūliju pašreizējā 4% pamatlikme samazināsies vai palielināsies par tik procentpunktiem, par cik attiecīgi palielināsies pašlaik piemērojamā Latvijas Bankas noteiktā refinansēšanas likme. Ja refinansēšanas likme nebūs mainījies, likumisko procentu pamatlikme paliks 4% uz nākamo 6 mēnešu periodu neatkarīgi no tā, kad un vai šī perioda ietvaros varētu mainīties refinansēšanas likme.

Jāņem vērā, ka likumisko procentu likme (pamatlikme) var mainīties katru kalendāro pusgadu. Tādējādi attiecībā uz ilgstošu nokavējumu teorētiski ir divas iespējas – vai nu visā nokavējuma laikā piemērot procentu likmi, kas ir spēkā brīdī, kad nokavējums iestājies, vai katram attiecīgajam 6 mēnešu periodam piemērot savu likmi. Diemžēl Civillikuma normas nav viennozīmīgi interpretējamas attiecībā to, kurš no minētajiem variantiem ir pareizākais, un arī direktīvas noteikumi nesniedz skaidru atbildi.

Teorētisku pamatojumu var atrast abiem variantiem. Piemēram, pamatojoties uz vispārējām civiltiesību normām, var apgalvot, ka visā nokavējuma periodā būtu piemērojama tā procentu likme, kas ir spēkā brīdī, kad nokavējums iestājies (dienā, kad pirmo reizi radusies saistība maksāt nokavējuma procentus), jo saskaņā ar Civillikuma 3. pantu "katra civiltiesiska attiecība apspriežama pēc likumiem, kas bijuši spēkā tad, kad šī attiecība radusies, pārgrozījusies vai izbeigusies". No otras puses, ir pamats arī apgalvot, ka saistība maksāt procentus rodas no jauna ar katru jaunu nokavējuma dienu (praktiski nokavējuma procenti tiek rēķināti par katru dienu atsevišķi), tāpēc, aprēķinot procentus, būtu jāpiemēro tā likme, kas ir spēkā katrā atsevišķā nokavējuma periodā. Būtu loģiski arī prezumēt: ja reiz likums paredz procentu likmes periodisku maiņu, no tā izriet arī procentu **piemērošanas** periodiskums. Turklāt jāņem vērā, ka likumdevējs nav paredzējis nekādus pārejas noteikumus jaunās procentu likmes piemērošanai (piemēram, nosakot, ka jaunā likumisko nokavējuma procentu likme nav piemērojama nokavējumam, kas iestājies pirms Civillikuma grozījumu spēkā stāšanās). Tas liecina par likumdevēja nodomu attiecināt jauno nokavējuma procentu likmi katram nokavējumam ar likuma spēkā stāšanās dienu.

Manuprāt, pareizāk būtu uzskatīt, ka **nokavējumam piemērojamā procentu likme var tikt noteikta vairākkārt, katram nokavējuma periodam piemērojot tādu likmi, kāda tobrīd ir spēkā**. Piemēram, ja nokavējums iestājas 15. martā, turpinās līdz 15. novembrim un 1. jūlijā pamatlikme mainās, samazinoties par 0,5 punktiem, par nokavējumu periodā no 15. marta līdz 30.

jūnijam aprēķināmi likumiskie procenti pēc likmes 11% gadā, bet par nokavējumu periodā no 1. jūlija līdz 15. novembrim - pēc likmes 10,5% gadā. Līdzīgi, tā kā grozījumi likumisko procentu apmērā nav ar atpakaļejošu spēku, attiecībā uz nokavējumu, kas sācies pirms šā gada 1. marta, par periodu līdz 28. februārim aprēķināmi likumiskie procenti pēc likmes 6% gadā, bet, jau sākot ar 1. martu, - pēc likmes 11% gadā.

Papildus attiecībā uz ieviestajiem jauninājumiem jāņem vērā arī citi aspekti.

- Likumiskā procentu likme vēl arvien piemērojama tikai gadījumos, kad līgumā puses nav vienojušās par citādu piemērojamo procentu apmēru (sk. tālāk sadaļu "Atsevišķu darījuma noteikumu apstrīdēšana").
- Paaugstinātā procentu likme attiecas tikai uz likumiskajiem procentiem **nokavējuma gadījumā**. Visos pārējos gadījumos, kad saskaņā ar likumu maksājami likumiskie procenti, piemērojama 6% likme. Piemēram, ja aizdevuma līgumā nav noteikts, cik procenti maksājami par aizdevuma lietošanas atvēlējumu, neatkarīgi no tā, kas ir līguma puses, un citiem faktoriem, kreditors būs tiesīgs prasīt likumiskos procentus pēc likmes 6% gadā. Tāpat, piemēram, Civillikuma 2035. pants paredz: "Pircējam no tā laika, kad viņš sācis pirkt lietu valdīt un lietot, jāmaksā pārdevējam par pirkuma maksu procenti." Šajā gadījumā pienākums maksāt procentus rodas nevis no nokavējuma, bet no tā, ka pircējs ar pārdevēja atļauju saņem valdījumā precī pirms samaksas veikšanas. Tāpēc neatkarīgi no tā, vai darījums uzskatāms par komercdarījumu, procenti būs aprēķināmi pēc 6% likmes gadā.
- **Likumiskos procentus nedrīkst jaukt ar nokavējuma līgumsodu, kas izteikts procentuālā izteiksmē.** Latvijā līgumos ļoti bieži ir atrodami noteikumi, kas paredz, ka maksājuma kavējuma gadījumā tiks aprēķināts līgumsods, piemēram, 0,2% apmērā no nokavētās summas par katru kavējuma dienu. Līgumsoda noteikšana neizslēdz procentu (tostarp likumisko procentu) piemērošanu, un procenti aprēķināmi un maksājami papildus nokavējuma līgumsodam (kumulatīvais līgumsods) vai ciktāl tie pārsniedz līgumsoda apmēru (ieskaita līgumsods) (Civillikuma 1722. pants). Tāpat, ja līgumā ir paredzēts nokavējuma līgumsods par konkrēta maksājuma kavējumu, tas neietekmē kreditora tiesību prasīt likumiskos nokavējuma procentus gan par šo pašu maksājumu, gan arī par citiem maksājumiem, kas veicami saskaņā ar konkrēto līgumu.
- Tāpat kā citas Civillikuma normas, arī likumiskie nokavējuma procenti piemērojami tiem darījumiem, kuriem piemērojami Latvijas normatīvie akti.

Attiecīgi tikai gadījumos, kad darījums noslēgts saskaņā ar Latvijas likumiem, var tikt piemēroti Civillikumā paredzētie likumiskie procenti.

Atsevišķu darījuma noteikumu apstrīdēšana

Latvija līdz šim nav veikusi grozījumus Civillikumā vai citos likumos, lai ieviestu vienu no būtiskākajām direktīvas prasībām, kas paredz dalībvalsts pienākumu noteikt dažus līdzēju brīvības ierobežojumus attiecībā uz direktīvā regulētajiem jautājumiem. Tas, iespējams, liecina, ka likumdevējs uzskata pastāvošo normatīvo regulējumu par pietiekamu un atbilstošu direktīvas prasībām.

Dalībvalstij ir jānodrošina, lai **līdzēju vienošanās** par maksājuma veikšanas termiņiem (nokavējuma iestāšanās brīdi) un/vai par nokavējuma sekām (maksājamo nokavējuma procentu apmēru), **kas neatbilst direktīvas noteikumiem**, vai nu **nav piemērojama**, vai arī var būt par pamatu **prasības par zaudējumu atlīdzību celšanai** ar nosacījumu, ka, ņemot vērā visus apstākļus, šāda vienošanās ir uzskatāma par būtiski netaisnīgu attiecībā uz kreditoru (direktīvas 3. panta 3. daļa). Starp citu, nosakot, vai vienošanās ir būtiski netaisnīga pret kreditoru, ir jāizvērtē, vai parādniekam ir bijis kāds objektīvs iemesls atkāpties no likumā ietvertā regulējuma.

Šādos gadījumos **neatkarīgi no pušu vienošanās** būtu attiecīgi jāpiemēro likumiskais nokavējuma termiņš un/vai likumiskie nokavējuma procenti, vai arī dalībvalsts tiesa var noteikt citus piemērojamus noteikumus, kas būtu atzīstami par taisnīgiem pret kreditoru.

Šo noteikumu mērķis ir aizsargāt darījuma pusi, kurai vai nu vispār nebija iespējas pārrunāt līguma noteikumus, vai arī nebija iespējams pārrunājot ietekmēt attiecīgos līguma noteikumus. Piemēram, ja apakšuzņēmējs sniedz pakalpojumus uzņēmējam ar standarta līguma noteikumiem (tos sagatavojis pakalpojuma saņēmējs), kas paredz uzņēmēja pienākumu samaksāt par pakalpojumu 60 dienu laikā, saskaņā ar direktīvu apakšuzņēmējam jābūt iespējai panākt, lai šāds līguma noteikums tiktu atzīts par nepiemērojamu un tā vietā tiktu piemērots direktīvā un dalībvalsts likumā noteiktais 30 dienu termiņš (ar nosacījumu, ja, ņemot vērā visus darījuma apstākļus, šāds maksājuma termiņš uzskatāms par būtiski netaisnīgu pret konkrēto apakšuzņēmēju).

Attiecīgie direktīvas noteikumi liek nedaudz citā aspektā paraudzīties uz pašlaik veiktajām izmaiņām Civillikumā attiecībā uz nokavējuma iestāšanos un likumisko procentu apmēru. Patlaban Civillikums speciāli neierobežo līdzēju tiesības vienoties pretēji likuma noteikumiem, piemēram, noteikt, ka maksājums par preču piegādi jāveic 60 dienu laikā, nevis likumā paredzēto 30 dienu laikā, vai ka neatkarīgi no likuma noteikumiem pušu savstarpējiem maksājumiem netiks piemēroti procenti vai piemērojamo procentu apmērs būs, piemēram, 5%, nevis likumiskie 11%.

Nav pamata apgalvot, ka pastāvošais normatīvais regulējums nedod nekādu iespēju kreditoram celt prasījumus, kādus paredz direktīva. Piemēram, iepriekš minētajā gadījumā apakšuzņēmējs var pamatot prasību ar Civillikuma 1592. pantu, kas, starp citu, ļauj līdzējam apgalvot, ka līgums, kas "veicina kaut ko (..) negodīgu, nesaista", kā arī var atsaukties uz direktīvas noteikumiem, norādot uz tās tiešo ietekmi (*direct effect*) Latvijā un attiecīgu Eiropas Kopienu tiesas (*European Court of Justice*) praksi. Tiesai šādā gadījumā būtu jāpiemēro iespējami plaša Latvijas likuma normu interpretācija, lai panāktu atbilstību direktīvas mērķim - veicināt tādu darījumu slēgšanu, kuros pušu tiesības un pienākumi saistībā ar nokavējuma iestāšanos atbilst direktīvas prasībām, un katram izņēmumam, ja tas ievērojami pasliktina kreditora stāvokli, jābūt pamatotam un loģiskam, ko neievērojot šāds noteikums var tikt apstrīdēts. Ievērojot Eiropas Kopienu tiesas praksi (piemēram, lieta Nr. C-152/84 *Marshall*, lieta Nr. C-188/89 *Foster and others v. British Gas*, lieta Nr. C-148/78 *Publico Ministero v. T.Ratti*), no prasības pamatošanas viedokļa nedaudz labākā situācijā būtu kreditors - privātpersona, kurš vēršas pret parādnieku, kas ir valsts, pašvaldība, valsts vai pašvaldības komercsabiedrība u.tml.

Teorētiski šādos gadījumos tiesa varētu nonākt pie nolēmuma, kas atbilstu direktīvas mērķiem. Tomēr, pirms vēl ir izveidojusies jebkāda tiesu prakse šāda veida lietās, ir grūti prognozēt, kādu nostāju Latvijas tiesa šādos gadījumos varētu ieņemt un kādu attiecīgo tiesību normu interpretāciju atzīt par atbilstošāko. Jāatzīst, ka speciālā regulējuma neesamība (kas skaidri noteiktu, ka citādu noteikumu par nokavējuma iestāšanos vai nokavējuma procentiem iekļaušana līgumā var tikt uzskatīta par negodīgu noteikumu, un konkretizētu, kādiem priekšnosacījumiem jāpastāv, lai attiecīgu prasību varētu celt, utt.) ievērojami sarežģī šādas potenciālās tiesības izmantošanu praksē. Līdz ar to mazinās iespēja, ka šāda tiesība gūs atbilstošu pielietojumu praksē. Līdzēju brīvības ierobežojums pats par sevi nav pašsaprotams, un skaidra norāde Latvijas likumos par to, ka šāda

tiesība var rasties un pie kādiem priekšnosacījumiem tā var rasties, būtu ļoti vēlama.

Slēdzot līgumus ar darījumu partneriem citās dalībvalstīs, Latvijas komersanti var rēķināties ar to, ka attiecīgajā dalībvalstī jābūt ieviestām direktīvas prasībām. Tas savukārt dod tiesības prasīt līguma noteikumu par nokavējuma procentiem un nokavējuma iestāšanos atbilstību direktīvas noteikumiem, kā arī tiesību, pastāvot attiecīgiem priekšnosacījumiem, apstrīdēt sev (kā kreditoram) nelabvēlīgus un direktīvai neatbilstošus noteikumus un/vai prasīt zaudējumu atlīdzību.

Kopsavilkums

- Līgumos par preces piegādi, par pirkumu vai pakalpojuma sniegšanu, kur nav pielīgts citādi, parādniekam maksājuma nokavējums parasti iestāsies ar 31. dienu pēc rēķina saņemšanas vai preces/pakalpojuma saņemšanas/pieņemšanas atkarībā no tā, kurš no minētajiem apstākļiem iestājas pēdējais.
- Likumisko procentu apmērs par tāda naudas parāda samaksas nokavējumu, kas kā atlīdzība nolīgta līgumā par preces piegādi, par pirkumu vai pakalpojuma sniegšanu, ir 7% virs procentu pamatlikmes gadā, t.i., patlaban - 11% gadā.
- Izņemot procentus par samaksas nokavējumu komercdarījumos, visos pārējos gadījumos piemērojamā likumisko procentu likme paliek nemainīga – 6% gadā.
- Ja nokavējuma laikā mainās piemērojamā likumisko procentu likme, ir pamats, aprēķinot procentus katram attiecīgā nokavējuma periodam, piemērot savu likmi.
- 30 dienu maksājuma termiņš un paaugstinātā likumisko nokavējuma procentu likme nav piemērojama darījumiem, kur parādnieks ir patērētājs.
- Likuma normas par nokavējuma iestāšanos un likumiskie nokavējuma procenti komercdarījumos piemērojami tikai tad, ja puses nav vienojušās citādi. Tomēr, ja attiecīgie līguma noteikumi ir atzīstami par neatbilstošiem likumam/direktīvai un "būtiski netaisnīgiem" attiecībā uz kreditoru, var tikt prasīta šādu noteikumu atzīšana par nepiemērojamiem (nesaistošiem).
- Slēdzot līgumus ar citu dalībvalstu komersantiem, jāņem vērā, ka līgumam var tikt piemēroti direktīvas noteikumi, kas ieviesti attiecīgās dalībvalsts likumos, t.i., var tikt prasīta attiecīgo līguma noteikumu atbilstība direktīvai, un kreditors var prasīt neatbilstošu līguma noteikumu atzīšanu par nepiemērojamiem un/vai prasīt zaudējumu atlīdzību.

**Īpaša pateicība par atbalstu raksta tapšanā JURGITAI SPĪGULEI un
profesoram KALVIM TORĢĀNAM**